

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ ЧЕРЕЗ ЕЛЕМЕНТИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN LAW STUDENTS THROUGH ELEMENTS OF ART EDUCATION

Тарнавська М.І., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільного права та процесу

*Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Стаття присвячена дещо незвичному для України міждисциплінарному напрямку досліджень – право і мистецтво. У статті, втім, аргументується, чому ця незвичність існує лише на перший погляд, адже ще древні римляни визначали право як мистецтво добра і справедливості. Взаємодія, точки перетину права і мистецтва у статті розглядаються саме в аспекті можливого використання у викладанні юридичних дисциплін. Мова йде про 1) окремі сюжети з історії мистецтва, життя видатних митців, де був присутній юридичний спір, конфлікт тощо або навпаки, вияви належної, справедливої, добросовісної поведінки, що якимось чином увійшли в історію; 2) сучасні кейси (здебільшого стосуються різноманітних аспектів захисту авторських прав на твори мистецтва, об'єкти дизайну).

Звісно, що в навчальних планах усіх закладів вищої освіти, окрім предметів професійної підготовки є і загальноосвітні предмети, де і вивчається, зокрема, історія мистецтва. Однак, як показує досвід, іноді студенти-юристи не надто мотивовані до їх вивчення, адже сприймають як «чужорідну» інформацію, засвоєння якої відволікає від вивчення основних предметів – галузей права. Можна було б розглянути можливість адаптації курсу «Історія культури» саме до викладання на юридичних факультетах, але ж зрештою, основним предметом цих дисциплін є не юриспруденція, а мистецькі процеси, тому це видається недоцільним.

Інша річ, коли зміст навчальної дисципліни, що присвячена тій чи іншій галузі права, збагачується окремими сюжетами з історії мистецтва, які водночас цілком можуть бути використані для юридичного аналізу в сучасних умовах, в тому числі і порівняльного. Вказані сюжети не повинні перенавантажувати основний предмет викладання, а мають використовуватись, образно кажучи, як добра приправа. Це дозволить зробити навчання більш емоційним, естетичнішим (візуальний ряд з полотен відомих художників до окремих тем), таким, що точно запам'ятовується і водночас розширить світогляд студентів, дасть їм знання з історії мистецтва, розвиток креативності, стане невеличкою арт-терапією. У статті наведено окремі сюжети, придатні для використання у викладанні, також автор ділиться власним досвідом проведення заняття.

Ключові слова: право, мистецтво, м'які навички (soft skills), юридична освіта, викладання, інновації, креативність.

The article is devoted to a somewhat unusual for Ukraine interdisciplinary field of research – law and art. However, the article argues why this unusualness exists only at first glance, because even the ancient Romans defined law as the art of goodness and justice. Interaction, points of intersection of law and art are considered in the article precisely in the aspect of possible use in teaching legal disciplines. We are talking about 1) individual stories from the history of art, the lives of prominent artists, where there was a legal dispute, conflict, etc., or vice versa, manifestations of proper, fair, conscientious behavior that somehow entered history; 2) modern cases (mostly related to various aspects of copyright protection for works of art, design objects).

Of course, in the curricula of all institutions of higher education, in addition to vocational training subjects, there are also general education subjects where, in particular, the history of art is studied. However, as experience shows, sometimes law students are not very motivated to study them, because they perceive them as «foreign» information, the assimilation of which distracts from the study of the main subjects – branches of law. It would be possible to consider the possibility of adapting the course «History of Culture» specifically for teaching at law faculties, but in the end, the main subject of these disciplines is not jurisprudence, but artistic processes, so it seems impractical.

It is another matter when the content of an academic discipline devoted to one or another branch of law is enriched with separate subjects from the history of art, which at the same time can be used for legal analysis in modern conditions, including comparative ones. The specified plots should not overload the main subject of teaching, but should be used, figuratively speaking, as a good seasoning. This will make learning more emotional, more aesthetic (a visual series of canvases by famous artists on certain topics), so that it will be accurately remembered and at the same time will expand the worldview of students, give them knowledge of art history, develop creativity, and become a little art therapy. The article contains separate plots suitable for use in teaching, the author also shares his own experience of conducting classes.

Key words: law, art, soft skills, legal education, teaching, innovation, creativity.

Постановка проблеми. Тема перетинів права і мистецтва не є новою, ще древні римляни підмітили їх взаємодію, визначаючи право як мистецтво добра і справедливості – Jus es ars boni et aequi. Це спонукає нас до розуміння права як соціокультурного явища. А. М. Кучук справедливо зазначає, що «тлумачення права як набору прескриптивних текстів відображає лише частину його сутності, адже право має й інші форми прояву» [1, с. 26]. **Аналіз останніх досліджень і публікацій** дозволяє зробити висновок, що можуть досліджуватись, принаймні, такі точки перетину права і мистецтва: 1) мистецтво як сфера частково врегульована правовими нормами; 2) мистецтво як додатковий ресурс для збагачення навчального матеріалу (висвітлення точок перетину права і мистецтва для збагачення світогляду студентів-правників); 3) мистецтво як спосіб впливу на правосвідомість та право.

Цей перелік не є вичерпний, адже науковці виокремлюють і інші аспекти взаємодії права і мистецтва. Так, Н. Сатохіна розглядає юриспруденцію («займатись юри-

спруденцією», «бути правознавцем») як мистецький досвід [2, с. 242]. Звертаючись до творчої спадщини Арістотеля, дослідниця запозичує у нього поняття фронезису, яке за її спостереженням, досі ще не фігурувало в українському філософсько-правовому дискурсі [2, с. 243]. Н. Сатохіна визначає юриспруденцію як фронесис – інтегральний людський досвід, що охоплює водночас осмислення права (теорію), відтворення права (мистецтво) та його застосування (практику) і не може бути зведений ані до науки, ані до технології [2, с. 246].

Метою нашої публікації є дослідження збагачення змісту юридичної освіти через висвітлення точок перетину мистецтва і права і окремі елементи мистецької освіти.

Можливо, на перший погляд, мистецька освіта і юриспруденція видаються поєднанням неpojєднуваного, за винятком, хіба що питань захисту авторського права. Однак, з іншого боку, в історії мистецтва є чимало сюжетів, які можуть стати чудовим доповненням мало не до кожної теми, що вивчаються студентами-юристами.

Так, образливий відгук арт- критика Джона Раскіна на картину «Ноктюрн у чорному і золотому» Джеймса Уїстлера [3] є готовим кейсом до заняття, присвяченого захисту честі й гідності, зокрема в аспекті розмежування фактичних даних і оціночних суджень. З іншого боку, ця ж справа слугує нагадуванням про важливість і серйозність проблеми доступності правосуддя, пошуку оптимального розміру судових витрат, який би не блокував реальне здійснення права на звернення до суду за захистом своїх прав. Художник Уїстлер, який, як відомо, виграв справу але збанкрутував через надмірні судові витрати і сьогодні слугує нагадуванням про те, що саме через надмірно високу ціну на адвокатські послуги для багатьох верств населення можливість звернутись до суду за захистом свого права може стати ілюзорною.

Вивчаючи питання оскарження та виконання заповітів, можна як мінімум, підібрати цікаве візуальне супроводження теми. Зокрема, картину Ван Гога «Нічне кафе», «портрет Аделі Блох-Бауера» Густава Клімта, загалом творчу спадщину художника Оскара Кокошки, картини імпресіоністів з колекції Густава Кайботта, які той заповів Люксембурзькому музею, де їх свого часу відмовились експонувати та ін. Усі ці полотна були в заповітах, які було оскаржено або виконанням яких було проблемним.

Цікавим візуальним рядом до вивчення трудових та соціальних прав можуть стати картини Лоуренса Стівена Лаурі, що є своєрідною пересторогою до знецінення особистості, погіршення становища працівника, перетворення його на гвинтика великого механізму.

Дотичні до права і мистецтва є не лише спори, а й окремі приємні моменти, про які варто згадати аби нагадати студентам про ціннісні аспекти професії чи ділових відносин. Так, гарним прикладом може слугувати юрист і колекціонер Петер Акерман (Peter Ackermann), що свого часу придбав у самого Сальвадора Далі колекцію керамічної плитки його дизайну, а у 2017 році вирішив її продати, а отримані від продажу кошти передати в благодійний фонд, що фінансує освіту дітей з малозабезпечених сімей [4].

Історія з картинами «Пучок спаржі» і «Спаржа» Едуарда Мане може навчити студентів, як мінімум двох речей. Перша – це те, що Мане і Моне – це два різні художники. Друга – добросовісність в договірних відносинах завжди так чи інакше винагороджується. Так, отримавши на двісті

франків більше, ніж це було передбачено договором, Мане намалював «додаткову», маленьку картину, де зобразив одне «додаткове» стебло спаржі, як подяку за щедрість покупця картини «Пучок спаржі») [5].

Цікавим є також прийом, який можна використати при проведенні занять, коли студентам, перед тим, як «вирішити спір» між двома художницями, пропонується спробувати самим стати на місце тих художниць, а заодно і експерта. Для цього нам знадобиться папір і воскові кольорові пастельки. Мова йде про спір між сучасними українськими художницями Олесею Гудимою і Оленою Онуфрив з приводу схожості картин [6, с. 77]. Вказані картини виконані в техніці «імпастро», на них зображена лаванда. Складність справи в тому, що вказана техніка полягає в нанесенні на полотно мазків, які утворюють малюнок. Крім того, лаванда як рослина сама по собі не є дуже варіативна в плані зовнішнього вигляду, отже виникає питання: чи можливо взагалі намалювати цю квітку по різному? Саме це питання і пропонується вивчити студентам так би мовити, зсередини. Для цього їм слід власноруч намалювати лаванду в техніці «імпастро» (можна дивитись в Google на фото рослини, – така собі імітація пленеру). Для чистоти експерименту студенти не повинні підглядати за роботою одне одного. Коли роботи намальовані, їх можна порівняти між собою – так студенти дадуть відповідь на одне з ключових питань кейсу – чи можливо взагалі намалювати лаванду по різному, використовуючи одну і ту ж техніку – імпастро. Далі студенти мають сформулювати питання для експерта, і саме порівнюючи свій малюнок з малюнками колег, вони можуть самі дійти до висновку про важливість порівняння композиції, тобто специфіки розміщення тих чи інших елементів малюнку на полотні тощо. Цей кейс цікавий також відкритим фіналом – справа не дійшла до суду, спір виник в соцмережі і супроводжувався обміном претензій та відповіддю на неї, підготованими адвокатами сторін, також обидві сторони надали висновки експертів-мистецтвознавців [6, С. 77].

Подібні заняття не тільки активізують пізнавальний процес і дозволяють поглянути на справу з цікавого ракурсу, а й забезпечать студентам приємні емоції і навіть своєрідну арт-терапію. Однак, чи не найбільшим викликом є пошук навчального матеріалу і сюжетів для подібних занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучук А. М. Розуміння права: науковий та соціокультурний підходи. Право та державне управління. 2016. № 4 (25). С. 22-27.
2. Сатохіна Н. І. Юриспруденція як фронтетичний досвід: постановка проблеми. 2016. С. 241-246
3. Гузенко Н. Нічна пора. Про звуки музики у мальовничих «Ноктюрнах» Джеймса Вістлера. Портал AMUSE A MUSE. URL: <https://www.amuse-a-muse.com/uk/2018/10/%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D1%81%D0%B0-%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%B0/>
4. Cassey Lesser. This Man Bought 60,000 Ceramic Tiles from Dali. Now He's Finally Ready to Sell Them. URL: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-man-bought-60-000-ceramic-tiles-dali-finally-ready-sell>
5. Гузенко Н. Оголена спаржа. Чому від натюрморту Мане не відірвати погляду? Портал AMUSE A MUSE. URL: <https://www.amuse-a-muse.com/uk/2018/10/%D1%81%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B6%D0%B0-%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B5/>
6. Левкович Н. Я. Інспірація чи імітація: до питання плагіату в мистецтві. Академічна відповідальність: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 квітня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 75-78